TYGODNIK KATOLICKI

1862. Grodzisk, 29. Sierpnia. № 35.

Tygodnik katolicki wychodzi co tydzień w Piątek. Cena prenumeraty 1 Tal. ćwierćrocznie. Listy z zagranicy adresować należy do Grodziska (Graetz, Grand Duché de Posen.) Redakcya odbiera i odsyła korespondencye frankowane. Rękopisy tylko się na wyraźne, poprzednie żądania zwracają. Po użyciu ulegają niezwłocznie zniszczeniu.

UWAGI
O SEMINARIACH PODGÓRSKICH.

Sit tua spiritui libertas semper et illam
Nec persona potens, causa nec ulla gravet.

I.

Nie łatwo spotkać się w dziejach kościelnych z dobą tyle uroczystą, ile był środek wieku XVI. Połowa Europy wre i kipi aż do ostatnich głębin. Na hasło niesfornego mnicha zrywa się cała północ i gruchoce w strasznym szale sakramenta, zakony, ołtarze, spowiednice; rzuca w błoto relikwie, święte księgi, ornaty, infuły; opluwa wszystko, co było od tysiąca lat czcigodne i święte; a to wszystko przy blasku buntowniczéj łuny i okropnych okrzykach zrokoszowanego chłopstwa. W krąg zaburzenie, zgliszcza, krew i stósy trupów; a dokąd te niedosięgły, podniesła się obawa i trwoga, ażali pożoga nie zajmie świata całego. A Kościół, cóż na to brzydkie spustoszenie godne dnia sądnego? Czy zadrgnął korab jego? Bynajmniéj. Nad Ojcami w Trydencie widocznie unosi się Duch Boży, przeto téż nic ludzkiego nie znajdziesz w ich postępowaniu. Z nadziemskim spokojem określają prawdy niewzruszone, wieczyste. Z ust ich nie usłyszysz zwykłego ludziom na przeciwników wymyślania, na obelgi nie obruszają się, owszem z wszelką uprzejmością zapraszają do przedkładania wątpliwości, których własne czyny już dawno potępiły. Zda nam się w tamtéj chwili widzieć Pana na wzburzoném morzu Genezaret. Powstał, rozkazał i ułożyły się rozhukane żywioły. Tak tutaj. Przemówił ustami Soboru, natychmiast wionęły obawa i wątpliwość z serc prawowiernych, nawałność protestancka wryła się w miejscu, i odtąd pędzi niepowstrzymanie do rozkładu najzupełniejszego.

Prócz opisania prawd wiary zajęli się także Ojcowie odkształceniem Kościoła. Słowo brane nieraz w uchybiającém znaczeniu. Nie wyraża ono z należytych karbów wyjścia i ogólnego zepsucia. Tego nie było, a najdosadniejszy dowód właśnie prześwietna Rada Trydencka. Reformacya soborowa ma tu to samo pojęcie co indziéj: orzekanie dogmatów. Jako tych, określenie niestwarza, i przed niém już były: tak téż przed reformą miał Kościół swoją formę, świętą, stałą, wyrobioną; tylko nie była jeszcze uchwalona, co dopiero Sobór Trydencki uczynił; odkąd nie mogło być ni najmniejszéj wątpliwości, iż ochwiewanie jéj jest zbrodnią. Reforma Trydencka nie była nawet tém, co zowiem organizacyją.

Zabrawszy się Sobór do odkształcenia Kościoła, a właściwiéj mówiąc, tylko do uświęcenia dawnego ukształtu, zwrócił bardzo słusznie swoją uwagę na nasieniki duchowne czyli Seminaria. Na wino młode nie przydatne statki stare. Jeżeli kiedy jaka naprawa potrzebna, ztąd zawsze zaczynać należy. Starych można naprawić; ale nie dadzą się przerobić, choćby nawet, jak niedawno w pewnéj diecezyi, poprzysięgano dziekanów. Zupełnie stracony pomysł! Czyż poprzysiężeni ci nie téj saméj jakości, co reszta duchowieństwa? Dozwólcie wymrzeć nam miłośnikom mięsiw egipskich: dorost jeżeli się doń należycie zabierzecie, stanie się godzien ziemi upragnienia.

Wydał tedy Sobór w sprawie Seminariów na posiedzeniu XXIII. cap. 18. wyrok następujący: „Cum adolescentium aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas: et nisi a teneris annis ad pietatem et religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat; nunquam perfecte ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio in disciplina ecclesiastica perseveret: sancta Synodus statuit, ut singulae cathedrales, metropolitanae, atque his majores ecclesiae, pro modo facultatum et dioecesis amplitudinae, certum puerorum ipsius civitatis et dioecesis, vel ejus provinciae, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti ab episcopo eligendo, alere ac religiose educare et ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur. — In hoc vero collegio recipiantur, qui ad minimum 12 annos et ex legitimo matrimonio nati sint: ac legere et scribere competenter noverint; et quorum indoles et voluntas spem adferat, eos ecclesiasticis ministeris perpetuo inservituros. — Pauperum autem filios praecipue eligi vult; nec tamen ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur et studium prae se ferant, Deo et Ecclesiae inserviendi. — Hos pueros Episcopus in tot classes, quot ei videbitur divisos juxta eorum numerum, aetatem, ac in disciplina ecclesiastica progressum, partim, cum ei opportunum videbitur, ecclesiarum ministerio addicet; partim in collegio erudiendos retinebit: aliosque in locum eductorum sufficiet; ita ut hoc collegium Dei ministrorum perpetuum seminarium sit. — Ut vero in eademdisciplina ecclesiastica commodius instituantur: tonsura statim atque habitu clericali semper utentur; grammatices, cantus, computui ecclesiastici, aliarumque bonarum aritium disciplinam discent, sacram scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum, atque sacramentorum tradendorum, maxime quae ad confessiones audiendas videbuntur oportuna, et rituum ac caeremoniarum formas ediscent. — Curet episcopus, ut singulis diebus Missae sacrificio intersint; ac saltem singulis mensibus confiteantur peccata, et juxta confessoris judicium sumant corpus Domini nostri Jesu Christi: cathedrali et aliis loci ecclesiis diebus inserviant. — Quae omnia, atque alia ad hanc rem opportuna et necessaria episcopi singuli cum consilio duorum Canonicorum seniorum et graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus sanctus suggesserit, constituent, eaque ut semper observentur, saepius visitando operam dabunt. — Discolos et incorrigibiles ac malo-

rum morum seminatores acriter punierint, eos etiam, si opus fuerit expellendo; omniaque impedimenta auferentes, quaecunque ad conservandum et augendum tam pium et sanctum institutum pertinere videbuntur, diligenter curabunt. — Et quia ad collegii fabricam instituendam, et ad mercedem praeceptoribus et ministris solvendam et ad alendam juventutem, et ad alios sumptus certi redditus erunt necessarii; ultra ea, quae ad instituendos vel alendos pueros sunt in aliquibus ecclesiis et locis destinata, quae eo ipso huic seminario sub eadem episcopi cura applicata censeantur: idem episcopus cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab episcopo, alter ab ipso capitulo eligatur item duorum de clero civitas, quorum quidem alterius similiter ad episcopum, alterius vero ad clerum pertineat: ex fructibus integris mensae episcopalis et capituli, et quarumcunque dignitatum, personatuum, officiorum, praebendarum, portionum, abbatiarum et prioratuum cujuscunque ordinis etiam regularis, aut qualitatis vel conditionis fuerint, et hospitalium, quae dantur in titulum vel administrationem, juxta constitutionem concilii Viennensis, quae incipit: quia contigit; et beneficiorum quorumcunque etiam regularium, etiam si juris patronatus cujuscunque fuerint, etiam si exempta, etiamsi nullius dioecesis, vel aliis ecclesiis monasteriis et hospitalibus et aliis quibusvis locis piis etiam exemptis annexa, et ex fabricis ecclesiarum et aliorum locorum, etiam ex quibuscunque aliis ecclesiasticis redditibus seu proventibus etiam aliorum collegiorum, in quibus tamen seminaria discenitum vel docentium ad commune ecclesiae bonum promovendum actu non habentur, haec enim exempta esse voluit; praeterquam ratione redditumm, qui superflui essent ultra convenientem ipsorum seminariorum sustentationem; seu corporum vel confraternitatum, quae in nonnulis locis scholae appelantur, et omnium monasteriorum, non tamen mendicantium, etiam ex decimis, quacunque ratione ad laicos, ex quibus subsidia ecclesiastica solvi solent; et milites cujuscunque militiae aut ordinis pertinentibus, fratribus, sancti Joannis Hierosolimitani duntaxat exceptis; partem aliquam vel portionem detrahent et eam portionem sic detractam, nec non beneficia aliquot simplicia cujuscunque qualitatis et dignitatis fuerint, vel etiam praestimonia vel praestimoniales portiones, etiam ante vacationem nunc upatas, sine cultus divini et illa obtinentium praejudicio huic collegio applicabunt et incorporabunt. Quod locum habeat, etiamsi beneficia sint reservata vel affecta, nec per resignationem ipsorum beneficiorum, eniones et applicationes suspendi, vel ullo modo impedivi possint, sed omnino quacunque vacatione, etiam si in curia effectum suum fortiantur, quacunque constitutione non obstante. Ad hanc autem portionem solvendam beneficiorum, dignitatum, personatuum et omnium et singulorum supra commemoratorum possesores, non modo pro se, sed pro pensionibus, quas aliis forsan ex dictis fructibus solverent, retinendo tamen pro rata, quidquid pro dictis pensionibus illis erit solvendum, ab episcopo loci per censuras ecclesiasticas, ac allia juris remedia compellantur; etiam vocato ad hoc, si videbitur auxilio brachii saecularis; quibusvis, quo ad omnia et singula supradicta, privilegiis, exemptionibus, etiam si specialem derogationem requirerent, consuetudine etiam immemorabili et quavis appelatione et allegatione, quae executionem impediat, non obstantibus. Succedente vero casu, quo per uniones effectum suum sortientes vel aliter seminarium ipsum in totum vel in partem dotatum reperiatur: tunc portio ex singulis beneficiis, ut supra detracta et incorporata ab episcopo, prout res ipsa exigerit, in totum vel pro parte remitatur. — Quod si cathedralium et aliarum majorum ecclesiarum praelati in hac seminarii erectione ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detractaverint: episcopus archiepiscopus, archiepiscopum, et superiores Synodus provincialis acriter corripere, eosque ad omnia supradicta cogere debeat, et ut quamprimum hoc sanctum et pium opus ubicunque fieri poterit, promoveatur, studiose curabit. — Rationes autem reddituum hujus seminarii episcopus annis singulis accipiat, praesentibus duobus a capitulo et totidem a clero civitalis deputalis.

Deinde, ut cum minori impensa hujusmodi scholis instituendis provideatur: statuit sancta Synodus, ut episcopi, archiepiscopi, primates et alii locorum ordinarii, scholasterias obtinentes, et alios, quibus est lectionis vel doctrinae munus adnexum, ad docendum in ipsis scholis instituendos, per seipsos si idonei fuerint, alioquin per idoneos substitutos, ab eisdem scholasticis eligendos et ab ordinariis approbandos, etiam per subtractionem fructuum cogant et compellant. Quod si judicio eppiscopi digni non fuerint, alium qui dignus sit, nominent, omni appellatione remota; quod si neglexerint, episcopus ipse deputet. Docebunt autem praedicti, quae videbuntur episcopo expedire. De caetero vero officia vel dignitates illae, quae scholasteriae dicuntur, non nisi doctoribus vel magistris aut licenciatis in sacra pagina aut in jure canonico, et alias personis idoneis, et qui per seipsos id munus explere possint, conferantur; et aliter facta provisio nulla sit et invalida, non obstantibus quibusvis privilegiis et consvetudinibus etiam immemorabilibus.

Si vero in aliqua provincia ecclesiae tanta paupertate laborent, ut collegium in alliquibus erigi non possit; Synodus provincialis vel metropolitana cum duobus antiquioribus suffraganeis in ecclesia metropolitana vel alia provinciae ecclessia commodiori unum aut plura collegia, prout opportunum judicabit, ex fructibus duarum aut plurium ecclesiarum, in quibus singulis collegium commode institui non potest, erigenda curabit, ubi pueri illarum ecclesiarum educentur.

In ecclesiis autem, amplas dioeceses habentibus possit episcopus unum vel plura in dioecesi, prout sibi opportunum videbitur, habere seminaria, quae tamen ab illo uno, quod in civitate erectum et constitutum fuerit in omnibus dependeant.

Postremo, si vel pro unionibus seu pro portionum taxatione vel assignatione et incorporatione aut qualibet alia ratione difficultatem aliquam oriri contigerit, ob quam hujus seminarii institutio vel conservatio impediretur aut perturbaretur: episcopus cum supra deputatis vel synodus provincialis pro regionis more, pro ecclesiarum et beneficiorum qualitate etiam suprascripta, si opus fuerit moderando aut agendo, omnia et singula, quae ad foelicem hujus seminarii profectum necessaria et oportuna videbuntur, decernere ac providere valeat.“

Nim przystąpimy do rozbioru sobornéj ustawy, wypada rzucić parę słów o kolebce seminariów, gdyż mamy pełne przekonanie, iż nie zdoła być doskonałym, co się zowie, kierownikiem wychowania duchownych, kto się niepoznajomi dokładnie z dziejami jego. Pierwsza to szkoła duchowieństwa była uczelnia Pańska, a kto chce poznać, jakie tam zwolennicy odbierali nauki i odbywali ćwiczenia, niech przerzuci listy ewangelii, niech przeczyta skierowane głównie ku uczniom kazanie na górze, a zmierzy, na jakie Pan ich prowadził wyżyny doskonałości. Odbierali tam wychowanie wszechstronne duszołóstwa, i to nie dorywcze i

łóżne; lecz nieprzerwane i wyłączające. Apostołowie mistrzowali na wzór Pański i kładli ręce na bezpośrednich uczniów i towarzyszów swych, n. p. Jan na Polikarpa, Ignacego, Papiasza; Paweł na Marka i t. d.; a ten ostatni Apostół w liście do Timoteusza I. w r. III. określił przymioty, jakie ma mieć przyszły sługa Kościoła. Zresztą wyraźnie tam Paweł ś. mówi: 1) o nauce, i 2) o pilnowaniu siebie samego ku zbawieniu własnemu i powierzonéj trzody. Roz. IV. w. 16. — Obyczaj osobistego nauczania przechowywali długi czas następcy Piotra w Rzymie i gdy czytamy w Martyrologium o święceniach przez pierwszych papieży, były to nieodstępnych towarzyszy. Niewypowiedzianie zbawienny i ciężarny obyczaj, na który biskupi i teraz winni sobie przypominać, zwłaszcza że i sobór odwiedzanie niekiedy Seminarium im nakazuje, za prawdę, nie tyle dla przekonania się o niepożywalności potraw, jak raczéj dla zanoszenia tam apostolskich nauk i ćwiczeń. Wielkie wrażenie robi biskup z kazalnicy: trwalszy i dalszy byłby wpływ jego, gdyby niekiedy wstąpił na katedrę w seminaryjuym, lektorium lub też kaplicy.

Wracając do przedmiotu przedewszystkiém dopominają się uwagi naszéj ustawy z wieku apostolskiego. Jako wynik wskazówek Pawłowych nieposlednią liczbę zawierają przepisów odnoszących się do młodego kleru. Określają niektóre przypadki nieprzypuszczalności (irregularitas)[1]), bywało więc przed święceniem niejakie śledztwo i pewien przebór; pozwalają domyślać się o niejakich dłuższych ćwiczeniach[2]). Ponieważ przy ofierze świętéj śpiewano prorocze psalmy, czytano listy apostolskie i Ewangelie, oczywista rzecz, że kleryk potrzebywał niejakiéj nauki. Bez wyłuszczania Pisma, bez tłomaczenia obrzędów być nie mogło. Już wtedy niejakie, wyłącznie chrześcijańskie szkoły dla przyszłych presbyterów, a osobliwie z pogaństwa nawróconych były niezbędne, zwłaszcza że duchowieństwo od razu stanęło w swéj od świeckich odrębności. Mistrzami byli, powtarzamy, biskupi, i względnie presbyterzy; które to nasze założenie świetnie stwierdza ustawa apostolska 57. mówiąc: Eppus aut presbyter, qui negligentius circa clerum aut populum agit, nec in pietate eos erudit, a communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor. Także uzupełniając 79. Qui ex vita gentili advenerit et baptizatus est, aut ex conversatione prava: eum justum non est, protinus promoveri in eppum. Injurium enim est, eum, qui non prius specimen, rzeklibyśmy examen, et documentum de se praebuit, aliorum doctorum existere, nisi alicubi dono divinae gratiae hoc fiat. Prócz umiejętności światowéj, którą nawróceni przynosili z uczelni pogańskich wymagano jeszcze nauki kościelnéj. Dobrą szkołą dogmatyczną były też sobory, które się dwa razy do roku zbierały[3]). Sobory te oczywista nie były tak uroczyste jak np.: Niceński: nie ma jednak dostatecznéj przyczyny, zaprzeczać ich odbywania, nawet wśród prześladowań, skoro przypuszczamy wzmiankowany w dziejach Jerozolimski; owszem one tylko tłomaczą jednozgodność prawowitości.

[1]) Can. 17, 18, 19, 21, 22, 60, 77, 78, 79, 81.

[2]) Can. 52. „*exercitationem* ad cultum pietatis.“ Osobny zatem, stały i utarty wyraz.

[3]) Bis in anno epporum concilia celebrentur, ut inter se invicem *dogmata pietatis* explorent et emergentes ecclesiasticas contentiones amoveant. Semel quidem quarta septimana Pentecostes, secundo vero 12. die mensis Hypeoberetei, i. e. juxta Romanos 4 Idus Octobris.

Pierwotne i w pewnym względzie pokątne szkoły chrześcijańskie nader wnet na Wschodzie zajaśniały światłem najżywszém i oświeciły zaćmione dotąd obszary Kościoła szeroko. Dopiero 150 lat po śmierci Chrystusa, a już słynie daleko rozgłośna katecheczna szkoła Alexandryjska. Wykładają tam Platonicy[4]) Pismo św. (allegorycznie) i teologię chrześcijańską umiejętnie; dzielne przygotowanie dla przyszłych kapłanów. Z Alexandryi ustąpiwszy Origines, otworzył podobną akademię w Cezarei. W Antyjocheńskiéj[5]) szkole wykładano znów Pismo gramatycznie. Późniéj powstały thelogiczne uczelnie w Edessie, w Cezarei, w Nizibis, w Rhinocorura Palestyńskiéj. Szkoły te wydały Kościołowi mnóstwo wielkich i wsławionych mężów, zwłaszcza że z pustyń Egiptu poczęła się rozchodzić po całym świecie[6]) woń życia umartwionego.

Zachód nie miał podobnych szkół, zaczém duchowieństwo carogrodzkie miało się z pyszna i łaciników poczytywało za barbarzyńców, luboć i między tymi gorzały pochodnie oświecające świetnie wieki i kraje swoje.

Następnie przewalające się dzikie ludy wywróciły świecznik wykształcenia duchownego. Wandalowie pozamykali szkoły, aby młodzież nieodrywała się od broni. W Rzymie zamilkły krzesła nauczycielskie zupełnie. Święty Agapet nie znalazł ani jednego duchownego na poselstwo do Carogrodu. Ten papież nakazał wykładać przynajmniéj teologią. Grzegorz Wielki nie umiał po grecku, ani za jego czasu był w Konstantynogrodzie, ktoby umiał po łacinie. Ciemnota powszechna bardzo szkodliwie oddziaływała i na obyczaje. — Aby cnoty apostolskie nie przepadły zupełnie, Augustyn św. zaprowadził życie kleru wspólne. Jego reguła przyjęła się we Włoszech i zreformowała duchowieństwo. W innéj znowu stronie, w tym samym nieledwie czasie sobory Orleańskie pracują nad podźwignięciem duchownych umiejętości i życia. Presbyter, vel diaconus, si nec litteras vel babtizandi ordinem nesciat, nullatenus ordinetur, mówi can. 15. Aurelianensis II. — Eppus. qui invitum (nieraz w początkach lud zniewalał osobliwie na biskupstwa, i nie zawsze źle wychodził), aut reclamantem praesumserit ordinare: annali poenitentiae subditus, missas facere non praesumat. Can. 4. Aurel. III. — Ut nullus servillibus collonariisque conditionibus obligatus, juxta statuta sedis apostolicae ad honores ecclesiasticos admittatur, nisi prius aut testamento aut per tabulas cum legitime consituerit absolutum. Can. 20. Aurel. III. — Si quis eppus sciens aut bigamum, aut internuptae maritum ad officium leviticae dignitatis sive presbyterii contra jus canonicum promovere praesumpserit, sciat, se unius anni spatio ab omni officio sacerdotii esse suspensum. — Przytoczone ustawy oświecają wiek VI. i VII. doskonale. Mianowicie, co do niewolników nadużycie wzmogło się nadzwyczajnie. Biskup miłośnik okazałego występowania, a nierad wydatkom, jako że wtedy on miał utrzymywać kleryków, święcił poddańczuków, chętnych temu, bo ich ordynacya wyzwalała z niewoli, ale, że nie mieli od biskupa żadnego obroku, szukali wyżywić się bodaj z najpodlejszéj usługi. Niejeden kapłan był pokojowcem, ko.

[4]) Pantaemus, Clemens Alexandryjski, Origenes od r. 203--231, Pierius.

[5]) Z niéj wyszedł Ariusz.

[6]) Już u Szkotów byli w wieku III. Mnisi.

niuszym, psiarzem itp.[7]). Tak samo było niedawno u nas z popami ruskiéj religii, nie z powodu ucisku polskiego, ale jedynie z łakomstwa władyków, którzy się znowu greckim zdziercom sowicie opłacać musieli. Ze wszystkich zaś ustaw różnych synodów orleańskich najciekawsza i co do wychowania kleru przyszłego najzbawienniejsza jest ta: *Nullus ex laicis absque annua conservatione praemissa eppus ordinetur, ita intra anni ipsius spatium a doctis et probatis viris disciplinis et regulis spiritualibus plenius instruatur.* Quod si hoc, quisquam epporum transcendere quacunque conditione praesumpserit, anno integro ab officio vel charitate fratrum habeatur extraneus. Aurelian. V. can. 9. Otóż tu mamy Seminarium ledwie nie w tym samym kształcie jak mu nadał Sobór Trydencki. W w. VI. otworzył ś. Benedykt swoje klasztory, które niezmierny wpływ wywarły na całe duchowieństwo; zwłaszcza, że już przedtém rozwinął się był obyczaj powoływania mnichów na dostojeństwa kościelne.

Roku 747. Sobór Kloweshowieński w kanonie 10. stanowi, aby presbyterzy umieli dobrze: Wierzę, Ojcze nasz i aby słowa, które we Mszy i przy sprawowaniu Sakramentów wymawiają, rozumieli i mogli je w ojczystym języku wykładać, a którzy jeszcze tego nie umieją, mają się nauczyć[8]). Gdyby gdzie w Germanii ta ustawa zbudowana była, nie dziwilibyśmy się wcale, bo nasi dzisiejsi, nie tylko istotni, jak raczéj tylko samozwańczy ogładziciele po owe czasy wielkimi byli, nie mówię już prostakami, ale barbarzyńcami, i niepotrzeba nam nawet na Tacyta się odwoływać, dosyć odczytać listy Bonifacego apostoła Niemiec do Zachariasza Papieża. Ale powyższa uchwała stanęła w Anglii, która przecież powinna była brać światło z sąsiedniéj Szkocyi, gdzie począwszy od wieku apostolskiego, nigdy zupełnie nie wygasła umiejętność, która już w V. w. miała swoję akademię w Bangorze we Walii, a w w. VII. szkoły w Kantabryi. Jakkolwiek bądź, w lat kilka po wzmiankowanym synodzie kazał św. Egbert w. Eboraku wykładać teologię publicznie. — Równocześnie, bo około r. 760. usiłował we Fracyi Chrodegang biskup Meteński udoskonalić obyczaje duchowieństwa świeckiego, które połączył do wspólnego życia pod surowymi, wedle naszych pojęć, przepisami, gdyż używano nawet kar cielesnych. Urządzone były nabożeństwo, modlitwa, nauka, zatrudnienie, pokarm, spanie, wychadzanie, i niejedenby tam może znalazł się przepis, któryby się dał zastósować do dzisiejszych Seminariów. Reguła Chrodeganga znalazła w wielu miejscach przyjęcia, aleć ją rychło przerobiono.

Karól Wielki wznowiciel szkół mówi r. 811.[9]): przełożeni kościołów i klasztorów więcéj starają się o to, aby mieli wielu, niż aby mieli dobrych duchownych. Nie tyle doświadczają, ile się *mnóstwem ludzi chlubią.* Więcéj pragną, aby ich kleryk lub mnich dobrze *śpiewał*, niż aby uczciwe i świętobliwe prowadził życie. Z tych słów widzimy, na co wówczas co do młodego kleru brano bardziéj wzgląd.

Atto II. biskup Warcelleński (od r. 945—960.) narzeka: Episcoporum quidem in *examinatione* non charitaas et fides vel spes inquiruntur; sed considerantur divitiae, affinitas et obsequium principibus (co do ostatniego, jak gdyby żywcem czasy nasze). A daléj pisze: Tam *doctrina*; quam *sita* clarere debet ecclesiasticus doctor. Dziwnie gorszący obraz przedstawiają nam obyczaje ówczesnego duchowieństwa. Już św. Bonifacy żalił się, że diakoni, kapłani i biskupi oddają się rozwiozłości, pijaństwu, polowaniu i rozlewowi krwi. Był czas, że złe płynęło z góry — z Rzymu. Zakradł się ten nieporządek, luboć późniéj i w małéj szczypcie nawet do Polski, gdzie np. jeden biskup ganiał po lasach z oszczepem za grubém zwierzem i złamał kark z brogu; drugi, i to kardynał, umarł na brzydką chorobę. — Kościół jednak jak mógł, zawsze usiłował leczyć rany swoje. I tak Synod Agatheński przemawia do Nimrodów duchownych: Eppum, presbyterum, aut diaconum canes ad venandum aut accipitres aut hujusmodi res habere non liceat. Quod si quis talium personarum in hac voluptate saepius detentus fuerit, si eppus est, tribus mensibus a communione suspendatur, presbyter duobus mensibus se abstineat, diaconus vero ab omni officio vel communione suspendatur. O miłośnikach Bakchusa już canon apostolski się odzywa: Eppus aut presbyter, aut diaconus aleae atque ebrietati deserviens aut desinat, aut certe communione privetur. Na biskupów w przyłbicy i w pancerz zakutych, takiego n. p. Pragskiego, łupieżcę Gniezna, stanowi canon apost. 82.: Eppus aut presbyter aut diaconus, qui militiae vacaverit et simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam functionem sacerdotalem, deponitor, que enim Caesaris sunt, Caesari, et quae Dei, Deo. Tę samą karę nałożył Can. 25. na zwolenników Cytery. — Na świętokupstwa, przez które niekiedy i to strasznie nędzniał Kościół Boży, biły toż samo, pominąwszy can. apost. 30. rozliczne synody, np. Chalcedoneński, can. 2.; Orleański II. can. 3. Turoneński can. 20. itd.

Przychodzisz nam tu na myśl pokutny Jarosławie Bogorjo, któryś się kazał po śmierci nie przez drzwi, lecz przez wykowaną w ścianie dziurę wnieść do kaplicy grobowéj, żeś nie opisaną prawem kościelném drogą wstąpił na arcybiskupstwo. — Aleś dostatecznie naprawił winę swoją. Moglibyśmy jeszcze wielkie tu mnóstwo przytoczyć wyroków papiezkich i ustaw soborowych, odnoszących się do założonéj rzeczy, a które, powtarzamy, koniecznie wiadome być powinny regensom seminaryjnym: wszakże nie piszemy dzieła, tylko rozprawę ulotną.

Z końcem pierwszego z szabatów chrześcijaństwa t. j. pierwszego lat od istnienia jego, przechodzimy do do téj, którą kapłanowi nie zbroniono najżywszą po Bogu umiłować miłością, do naszego Sion, do drugiéj Matki naszéj, do wdzięcznéj Ojczyzny. Wyznajemy jednak, że niepodarzył nas Bóg swobodą i środkami na pewne i namacalne twierdzenia. Uboczne tylko i łożne wnioski prosim przyjąć od niefortunnego. Już Mieczysław miał być założycielem biskupstw. Piszemy się zupełnie na Długosza świadectwo, wbrew, że się komu podoba inaczéj twierdzić. — Bo jużcić, pierwsi Biskupi dla braku duchowieństwa i obroków nie mogli pewnie większéj rozwijać okazałości, jak nasi dobrzy proboszczowie; sami też niezawodnie dusz pasterstwo nakształt plebanów, zwłaszcza w siedzibach swych sprawowali. Ci tedy pierwsi biskupi cudzoziemcy, zniewoleni byli oglądać się za pomocnikami i wyręczycielami duchownymi, mianowicie za takimi, którzyby między nimi a

[7]) Kościół jednakże rad był takiemu oswabadzaniu. Bo mówi Tolet IV. can. 68. De familiis ecclesiae constituere presbyteros et diaconos per parochias liceat, quos tamen vitae rectitudo commendat. Ea tamen ratione ut antea manumissi libertatem status sui percipiant.

[8]) Pierwéj już Tolet 8 kazało uczyć się Psałterza. Toż samo Niceńskie powszechne.

[9]) Capitul duplex Aquisgranense.

nową owczarnią pośredniczyć mogli, a zatém za krajowcami.

Niewątpliwie przeto otworzyli, jak nakazywały ustawy, zaraz w samych początkach przy swoich stolicach szkoły, w czém im winni byli pomoc kanonicy kapitulni, mianowicie scholastycy. W tych to biskupich szkołach, a z resztą w najmniejszéj parafialnéj uczono najpierw, jak to obyczaj duchownym, służby do ofiary Pańskiéj, śpiewu, następnie łaciny, przyczém posługowano się prawdopodobnie językiem czeskim[10], i takby się wytłómaczyło ono wielkie niegdyś powinowactwo między polszczyzną a pobratymczém narzeczem. Mianowicie wspominają dzieje o kwitnącéj szkole w Gnieźnie[11], w Smogorzewie[12] i w Krakowie[13]. W Gnieźnieńskiéj uczył Święty i Świętego wyuczył; Otto, późniéj Biskup Bamberski, bł. Bogumiła arcyb. Gnieźnieńskiego. († 1182.) Na ostatnim widzieć możem, jaki był w owych odległych wiekach sposób wstępowania do stanu kapłańskiego. Po ukończonych w Gnieźnie naukach był wysłany na wydoskonalenie do Paryża. Za powrotem wziął go wuj arcyb. Janisław do pióra, a potém do święceń skłonił. Tą samą drogą szedł święty Stanisław także uczeń Gnieźnieński. I tak znowu spotykamy się w naszéj lubéj Polsce, jakby to były czasy pierwotne, ze starym apostolskim obyczajem, że biskupi sami wychowywują kleryków swoich. O ile wiemy, rzeczony Janisław prócz Bogumiła wykształcił jeszcze u siebie Gedeona biskupa Krakow. Bogumił *„kleryków w domu i na stole swoim trzymał, do nauk przysposabiał i w dobrych obyczajach zaprawował.* Niestać nas na dostateczne pochwały ku poleceniu tego sposobu wychowania, na którego przewyborności poznawali się wszyscy nasi olbrzymi biskupi, jak np. ów kardynał, na kształt dawnych potężnych proroków Samuela i Eliasza, Zbigniew Oleśnicki, sposobiący na dworze swoim filar dziejów ojczystych: Długosza. Piotr Tomicki, bis. Krakowski kształci znowu przy sobie ludzi nie mniejszych jak Hoziusza kardynała, Jędrzeja Krzyckiego arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Filipa Padniewskiego i Piotra Myszkowskiego, późniéj biskupów Krakowskich. Urządzenie dzisiejszych naszych seminariów, że klerycy widzą biskupa tylko kilka razy do roku, przy celebrze lub składaniu życzeń na imieniny, jest to opłakane usuwanie powołańców od krynicy, z któréj płynie i płynąć ma wiara i władza duchowna. Zapewnie, seminarja pozostać winny jak są, ale bliższe obcowanie episcopatu z alumnami dla dobra Kościoła bardzo pożądane.

Lecz wracając do pierwiastkowych naszych wieków przypomnieć jeszcze wypada, że wonczas Benedyktyni nauczaniem się bawili, toż samo Cystersi. Pierwsi byli mistrze zawołani[14]. Nie podobna odmówić wyborności ówczesnym szkołom, kiedy już za Bolesława zuchwałego cudzoziemcy nic zgoła nie mieli przed krajowcami do krzeseł kapitularnych i stolic biskupich[15].

Późniéj w wieku XIV. wszystkich promienie nauki zestrzeliły się w naszéj przezacnéj i przesławnéj Akademii krakowskiéj. Założył ją 1346 Kazimierz we wsi Wawel. Roku 1364 Urban postanowił ją na równi z innemi wszechnicami europejskiemi. Pierwotnie był tylko wydział prawniczy i lekarski. Bonifacy X. dodał bogosłowie. Jadwiga, nasza druga Wanda Chrześcijanka przekazała w testamencie Wszechnicę Jagielle. Ten ją przeniósł 1400 do Krakowa. Mistrzów i Doktorów sprowadzono z Pragi. W krótce zyskała sławę zwłaszcza z wykładów teologicznych, matematycznych i fizykalnych. Roku 1402 słuchali tu nauk Niemcy, Węgrzy, Siedmiogrodzianie, Szwedzi, Duńczycy i Nadreńianie, mimo że wówczas w Niemczech było już 9 uniwerzytetów. — Miała 2 kollegia. 1. Wielkie czyli Universitas (Collegium philosophorum et theologorum). Zawierało 7 lektoriów, w których wykładano języki grecki i hebrajski i pismo święte. Mieszkało w niem 12 teologów i 7 filozofów. Ci Collegae majores jadali wspólnie in stuba communi. 2. Małe collegium. Tu 13 professorów dawali do rozwiązywania zadania filozoficzne. Przybyło 3cie fundacyi Długosza: Juristarum et doctorum. Było oraz i bursą dla uczniów prawników, którzy jadali z professorami przy jednym stole. W Bursach (fund. Zbigniew, Długosz, Noskowski bisk. Płocki) żyli uczniowie po zakonnemu. Mieli obraz Ukrzyżowanego i Najśw. Panny, odmawiali wspólnie godzinki, śpiewali litanje, zachowywali posty ściśle. Możem powiedzieć: Wysoka Szkoła Krakowska była swego rodzaju Seminarium i bodaj czy wszystkie dzisiejsze jéj dorównywają. Zbudowana nie na grozie lecz na miłości, niepuszczająca ludzi jak dziś luzem na stepy umiejętności, do niczego właściwie nieprzydatnych: lecz urabiająca ich na mężów sposobnych do wszelkich by najwyższych usług w ojczyznie. Przeto się też dziwnie pieszczą Akademicy ze swoją mistrzynią i lubą Matką. Skarga pisze: Przesławna Akademija krakowska, królów Polskich szczęśliwa fundacya, Korony téj ozdoba i Kościoła świętego katolickiego podpora, jako dobre drzewo dobrych wiele owoców w mężach sławnych, których błogosławiona pamięć zostaje, rodziła i rodzi, którzy żywotem chwalebnym i nauką i pracą na żniwie Bożém i wychowaniu młodzi lata swoje trawiąc pomocne nam do zbawienia i cnót świętych przykłady zostawili. Miło mi wspomnieć na te, które pamięć moja zaszła, i którychem ćwiczenia i towarzystwa z uciechą zażywał: na one Benedykty, Koźminy, Szadki, Sebestiany, Leopolity, Sylwiusze, Pilzny, Herbsty, i kaznodzieje sławne królów Polskich, Tarczyny Sokołowskie, Kłodowity, które ta matka pociesznie urodziła, i z których się już niebo weseli. Jako cię zapomnieć mam złotéj wymowy Janie Leopolito, któryś na pogrzebném kazaniu od świec zarażony poległ, i ciebie Sokołowski, któryś pismem tak poważném Kościół Boży oświecił! Byliście mi ochłodą i pobudką dobrego. Nie tuszam tych, którzy pamięć moją przechodzą. Wiele było synów matki téj płodnéj, jako na poły zakonników: ludzie na cnotach pobożności i nauce osadzeni, pokorni, gardziciele świata, nabożeństwu i naukom oddani, w wierze katolickiéj nienaruszeni,

---

10) Święci Wojciech, Radzym, Bogumił, Arcybiskupi Gnieźnieńscy byli Czesi.

11) Gdzie kwitnęła naówczas nauka: Skarga.

12) In Poloniam veniens (Urban II. bp. Wrocławski za Mieczysława i Chrobrego) ut ex Polonorum natione pueri et adolescentes in latinis literis erudirentur, scholam quoq ob id in Smogrów instituit, et tam Doctorem Scholarum quam Scholares ipsos de mensa sua providebat. Anonimos.

13) Zbigneus (syn Wład. Herm.) deinde Cracoviam litteris traditus. Gallus.

14) Non solum in divinis scripturis docti essent, verum in Mathematica, Astronomia, Arithmetica, Geometria, Musica, Rhetorica, Poesi et in caeteris omnibus saecularis litteraturae scientiis erudilissimi haberentur. Ex his multi non solum in Romana lingua docti erant, sed etiam in Hebraica, Graeca et Arabica perilissimi. Trith.

15) Synod prowincyonalny za Jakóba Świnki 1285. odbyty ustanowił: aby nie dawać cudzoziemcom beneficiów i nie trzymać magistra szkoły, którýby nie umiał po polsku.

pracowici, a na małych dochodzikach i u jednego stołu spólnego przestający. Kościoła św. obrońce, pilni nauczyciele uczniów wszystkich stanów. Roboty i prace ich na duchownych i świeckich Korony téj kwitnęły i do tego czasu kwitną. — Bartosz zaś Paprocki długi wypisuje szereg akademików, którzy byli *godnymi synami ojczyźnie*, między nimi Zbigniewa kardynała, Piotra Tomickiego, Stanisława Hozjusza kardynała, Marcina Kromera itd. itd. Możem powiedzieć, że nie ma ani jednego imienia słynnego w Koronie i Kościele, któreby się nie znajdowało w Album wszechnicy krakowskiéj. Inne polskie późniejsze akademie niedorównywały w sławie średniowiecznéj Kazimierzowéj. Niespoczywało na nich błogosławieństwo apostolskie.

Umiejętność teologiczna obracała się wówczas na dwu głównych osiach: pisma i prawa duchownego. Ostatnie należało do zupełności wychowania uniwersyteckiego; słuchali go przeto i ci, którzy nigdy nie mieli być księżmi. Niekiedy i Pisma słuchali świeccy, a nawet stopnie akademickie w niém odnosili. W ogóle słuchacze teologiczni nie miewali święceń żadnych. Po ukończeniu kursów szli częstokroć do świeckich zatrudnień; bawili się gospodarką, niekiedy nawet rycerskim rzemiosłem, ćwiczyli się w piórze w jakiéj kancellaryi lub też jakim wysokim dostojniku, dopóki nie otrzymali duchownego chleba[16]). W ten jeszcze sposób przystępował do kapłaństwa hałaśliwy Orzechowski. By zaś biskup miał przekonanie, ażali dotąd nauka nie wywietrzała, macał za nią pytaniami. Rozgłośny był swojego czasu examin złożony przez X. Frańciszka Wolskiego. „Według zwyczaju stawił się z drugimi mającymi się święcić na danie dowodu powinnéj do kapłaństwa nauki. A że był szczupły i małego wzrostu, biskup krakowski Andrzéj Trzebicki rozumiejąc że dopiero na kleryki ma się święcić, zadał mu pytanie z dziecinnych nauk: Cujus partis: Deus? (Jaka część mowy?) Verbi partis. (Słowo czyli czasownik.) Uśmiechnął się biskup za błąd poczytując odpowiedź przeciw regułom gramatyki. A rozumiejąc, że błąd pierwszy drugim się poprze i będzie do żartu okazyą, spytał się daléj: per quam regulam? Odpowiedział Frańciszek: per hanc: in principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum. Ergo Deus Verbi partis." — Jaką obszerność te examina przed stóleciem miały, poucza nas książka Erazma Preissa: Examen trinum ordinandorum, któryby dziś jeszcze mimo naszéj misternie rozłożonéj i ułożonéj teologii wcale dobre posługi czynić mógł.

Katedry krajowe wystarczały zupełnie, i aby nas napuszony jaki Niemiec nie posądził o przechwałki, wymieniamy na dowód z pośród tych, którzy w Krakowie jedynie studia odbywali: Długosza, Dymitra Solikowskiego arcybis. Lwowskiego i Piotra Tylickiego bisk. krakowskiego. — Ale że to od czasów Walcera hrabie z Tyńca zawsze ciągnie Polaka na Zachód, więc co majętniejsi naukę swoją docierali za granicą. I to w początkach najczęściéj w Paryżu[17]). Snać przed zakładem X. Roberta Sorbone kwitły tam umiejętności duchowne. Tymci więcéj, skoro zasłynęło jego kollegium. Z Paryża przenaszano się nieraz na prawo duchowne do Bononii. Miasto to widziało wszystkie najsze znakomitości od Jacka aż do Wielkiego Hoziusza, który Italus si esset; papa fuisset. Możnaby powiedzieć, że polskie stopy drogę tam ubiły. Zwiedzano też niekiedy Padew, wreszcie pośledniejszemi czasy, jak najsłuszniejsza, i Rzym. Że tak za naukami zchadzało duchowieństwo polskie Zachód, nie ustępywało też w oświacie nigdy żadnemu narodowi, począwszy od Kadłubka aż do Naruszewicza. I w duchownych materiach wcześnie poczęli polscy kapłani pisać dzieła[18]), niektóre z nich nabyły rozgłosu europejskiego, jak n. p. Hoziusza: „Confessio fidei" i okazały użyteczność uniwersalną, jak np. „Praxis" Piaseckiego. Po naszych księgozbiorach kościelnych zawadzają się rękopisma muzykalne, exegetyczne, homiletyczne jeszcze z XIV. w. a pułki parafialne są, a przynajmniéj były pełne inkunabuł, kronik, Ojców, i z nich to wzmogły biblioteki Załuskiego i Ossolińskiego. Wprawdzie nie wydaliśmy Anzelmów, Bonawenturych, Wojciechów Wielkich, Tomaszów, Duns Szkotów, luboć i na Zachodzie nie rośli oni jako grzyby; natomiast nie zachwaściliśmy niwy Bożéj Wiklifami, Lutrami, Kalwinami, Melanchtonami i tym podobnymi.

16) Niekiedy dopiero po otrzymaniu beneficium udawano się na studium theologiczne.

17) Św. Ludwik odnowił Akademiją Paryską 1232., wszakże już bł. Bogumił († 1182.) słuchał tam kollegiów.

18) Frańciszek Prawdzic bp. Wrocławski pisał de Clericorum et laicorum Matrimoniis († 1198.) Mikołaj Polak Archidiacon Krakowski żyjący około 1271. napisał: Summa decretalium. Marcin Polak rodem z Opawy wydał: Perłę dekretów, wielce ceniony zbiór etc. etc. etc.

KRONIKA.

ARCHIDIECEZYA GNIEŹNIEŃSKA I POZNANSKA.

(Kor. Urz.) **Poznań,** dnia 27. Sierpnia 1862.

Z strony władzy duchownéj zatwierdzono i wydano ordynacye na poniż wyrażone trzy legata:

1, dnia 18. Sierpnia r. b. na legat Eugeniusza Kaczkowskiego dziedzica dóbr Godziętów tal. 200 na Msze dla kościoła w Doruchowie za jego duszę,

2, dnia 19. Sierpnia na legat ś. p. J. X. Antoniego Tyca byłego proboszcza w Trzemesznie tal. 100 dla kościoła w Wilczynie, gdzie dył dawniéj kommendarzem, na aniwersarz za jego duszę, matki Agniszki i siostry swéj Weroniki,

3, dnia 23. Sierpnia na legat Frańciszki Marciniec wdowy z Chobienic tal. 50 dla kościoła filialnego w Chobienicach na 2 Msze za dusze męża swego Marcina i po śmierci za jéj duszę.

W skutek udzielonéj J. X. Zenktelerowi Mansyonarzowi Imu przy kollegacie Św. Maryi Magdaleny w Poznaniu przez Magistrat tameczny prezenty na Dziekanią przy tejże kollegiacie, wydaną została na osobę jego kommenda pod dniem 21. Sierpnia r. b.

Przeznaczony pierwiastkowo na wikaryusza do Ostroroga JX. Chmieliński, otrzymał pod dniem 23go m. b. posadę Mansyonarza IIIgo przy kollegiacie Św. Maryi Magdaleny w Poznaniu.

ARCHIDIECEZYA LWOWSKA.

Gazeta Narodowa zawiera o liście pasterskim JWX. Barona Jachimowicza Arcybiskupa Lwowskiego obrządku greckiego, któryśmy już podali, następne uwagi. Korespondent nasz Lwowski już o artykule tym wspominał, my go przejmujemy całkowicie, bo daje acz smutny ale rzeczywisty obraz tamecznych stósunków.

O liście pasterskim ks. Metropolity,

zdanie plebana obrz. słowiańskiego.

Temi dniami rozesłaną została i rozsyła się w kurendzie w diecezyi Lwowskiéj Allokucya Ojca św. z listem pasterskim Naj-

przew. Metropol. obrząd. gr. kat. X. Metropolita wzywa kler do odpowiedzi na pytania tyczące się obrz. gr. k., które na najbliższém zebraniu się dekanalném ma złożyć. Nad niektóremi z tych pytań robiła uwagi swoje Gazeta Narodowa. — Z uwag tych drobnych okazuje się dostatecznie, czy tendencia téj kurendy zmierza do prawdziwéj religijności, do rozniecenia miłości bratniéj, do podniesienia wiary i tego ducha Chrystusowego, który z krzyża polecił miłość i modlitwę za najcięższych wrogów. — Najprzewielebniejszy Pasterz żąda informacyi od powierzonéj mu trzódki duchownych. — Dziwnie to brzmi, a tém mocniéj musi zadziwiać, iż odpowiedzi by były w duchu listu pasterskiego wyczerpnięte, wymagają organizacyi biurowéj, oddzielnéj kancelaryi centralnéj i tablic statystycznych wielostronnych i z wielu lat. Nie wiedzieli dotychczas duchowni o swojém powołaniu, o którém się z ostatniego listu pasterskiego dowiedzieli. Im się zdawało, że głosić wiarę Chrystusa, czuwać nad nieskazitelnością obyczajów, pełnić obowiązki ojców familii, posług, które z urzędowaniem duchownem ściśle są powiązane — jest już wszystkiém. Bardzo się omylili. List pasterski nie tego od nich żąda. Słuchajmy.

Pytanie wstępne. — Coby stósunkowo do potrzeb narodu i obrządku wschodniego uczynić potrzeba w wychowaniu kleru? Aby temu zapytaniu zadosyćuczynić, opuść proboszczu parafię twoją, udaj się w podróż scientyficzną i badaj jakby kler miał być stósunkowo do wymagań narodowych i obrzędowych wychowywanym. Przedewszystkiém przysiądź fałdów w archiwum konsystorialném, bo tam tylko daty do odpowiedzi powyższego pytania znaleść możesz. Studia bowiem teologiczne jakiś czas i po wcieleniu Galicyi do c. k. rządow austriackich odbywały się w języku starosłowiańskim, późniéj takowe były zastąpione językiem łacińskim, a po r. 1859. na połowę łacińskim i rusko-słowiańskim — dziś znowu łacińskim. Przejrzyj akta wizyt dekanalnych ze wszystkich epok, abyś je z sobą porównał i podług znalezionych rezultatów twoją władzę duchowną zadowolnił. Niepodobna bowiem przypuszczać, aby światły konsystorz żądał odpowiedzi na chybił trafił. Dziś kto wstrząsa zasady społeczne, kwalifikuje takowe podług praktyczności. Praktyczność zaś opiera się na doświadczeniu. Doświadczenie z rozmaitych lat, z rozmaitych urządzeń edukacyjnych, najlepiéj wskaże, jakich norm edukacyjnych dla kleru chwycić się należy. Wszelka inspiracia na nic się nie przyda, aby ci nie powiedziano: mówisz na wiatr. — Spiesz się więc, a tymczasem niech się sami chowają umarli, chrzcą żywi i t. d. Wyższym zadaniom muszą ustępywać niższéj wagi. A jużci te zadania muszą być wyższe, kiedy sam konsystorz do ciebie, proboszczu, udał się po informacyę.

Z dat konsystorialnych przekonasz się, którzy dusz pasterze są lepsi lub gorsi? Czy ci co słuchali przedmiotów teologicznych w języku starosłowiańskim — czy ci co w łacińskim, a odpowiesz na pytanie drugie. Przy téj sposobności przejrzysz wykazy bibliograficzne wszystkich wydanych ksiąg i zbadasz ich treść a rozwiążesz pytanie jakich jest brak ksiąg dla studiów teologicznych?

Dla czego dla ludu nie masz dostatecznych ksiąg do pouczenia w nauce religii, brzmi pytanie czwarte. Chcąc odpowiedzieć na nie, napisz prożbę do konsystorza i zapytaj go pokornie, dla czego dotąd nie postarał się o potrzebne dla nauki religii książki. To co ci konsystorz odpowie, odpisz i złóż na zjeździe dekanalnym dla zaspokojenia pytania czwartego księdza Metropolity, wyrażonego w liście pasterskim.

Największy nacisk kładzie Najprzewielebniejszy ksiądz Metropolita na latinizacię obrz. wschodniego. Przyczynę tego latinizowania chce mieć wyświeconą przedewszystkiém. Poświęca jéj bowiem więcéj pytań.

a) Czy w szkołach narodowych, zostających pod zarządem kons. r. l. uczęszczająca młodzież ob. gr. nie doznaje szkody (rozumie się pod względem religijnym? . . .).

b) Jakie zkoszlawienie (defermitates) przeciwieństwa i zboczenia doznał obrządek przez nierozumną gorliwość, aby był zlatinizowanym na korzyść Polaków?

c) Daléj zapytuje, czy w małżeństwach mięszanych strony nie bywają przez kler łać. latinizowane.

d) Czy kler łaciński się małżeństwom takowym nie sprzeciwia, mianowicie gdy nie ma widoków latinizowania. Jakich ten kler używa sposobów do latinizowania itd.

Pytania powyższe tchną prawdziwym bizantynizmem. Wypowiadają wojnę obrządkom zostającym z naszym w zupełnéj zgodzie i w poważaniu. Kons. r. g. chce od kapłanów się dowiedzieć, czy młodzież r. g. w szkołach pod zarządem konsystorza łacińskiego nie doznaje szkód. Więc proboszcze ze wsi mają dawać mu to wyjaśnienie. Wszakżeż metropolitalny konsystorz wybiera nadzorców tak dla szkół pod nim samym jak pod konsystorzem łacińskim zostających, którzy o skutkach examinów mają obowiązek donosić, a konsystorz pewnie do tego obowiązku nie obiera latinizatorów. Podobnie konsystorz mianuje i katechetów swoich w szkołach, pod obudwoma zostających konsystorzami. Skądżeż pochodzi, że konsystorz relacjami nadzorców a pilnością swoich katechetów, których może dowolnie zmieniać, nie jest zadowolniony, zkądżeż pochodzi, iż do tego stopnia jest podejrzliwy, iż od wiejskich proboszczów osobnego żąda w kongregacyach i relacyach wyjaśnienia? Czyliż ci którzy z ramienia konsystorza pełnią swój obowiązek, w tym samym konsystorzu nie mają wiary? Mówi daléj Najprzew. ks. Metrop. o skoszlawieniu, przeciwieństwie i zboczeniach i obrzędach. Zaprawdę my dowiadujemy się rzeczy nowéj, rzeczy dotąd niesłychanéj. My kochamy z całéj duszy swój obrządek. Mężowie w świecie katolickim niespożytéj sławy, jak Hryniewiecki, Jaryna, Radkiewicz, kardynał Lewicki, owe gwiazdy nasze, owi oblubieńcy Stolicy apostolskiéj, w tym obrządku w jakim się dziś po wszystkich cerkwiach odprawia, spełniali nieskończoną ofiarę mszy śtéj i inne nabożeństwa. Czyżby to byli uczynili wiedząc, że ich obrządek jest zkoszlawieniem, przeciwieństwami, zboczeniami? A przecież by to wiedzieć powinni! Wszakżeż byli pierwszemi doktorami wiary śtej! Czyż można z czystem sumieniem mówić o latinizacji obrzędów, kiedy ani jednego nabożeństwa nie masz, ktoreby, się w łacińskim odprawiało języku. Czyż pod latinizacją rozumie konsystorz wprowadzenie suplikacyi, świąt Bożego Ciała, oddania czci najgłębszą pokorę, temu, którego niebo i ziemia są podnóżem przed którém na twarz padają Cherubiny.... Tym sposobem odrzucając suplikacje, jako modlitwy nowe, konsekwentnie odrzucićby wypadało wszystkie późniejsze modlitewniki wydania poczajowskiego a nawet wszystkie wydania Matycy, które w dawniejszych rytuałach się nie znajdują, a przecież dla duchownego pożytku wiernych najnowszemi czasami są wydane! — Jakżeż się wyda, gdyby zabronione było klękanie w świątyniach Bożych, jak tego dopuszczali się bezkarnie niektórzy kapłani samowładnie, a to klękanie praktykowało się u nas w życiu domowém? Jakby to wyglądało, widzieć zebraków dla jałmużny przed ludźmi uginających kolana, a nie uginających przed Bogiem? Czyżby się ten sam prostoduszny, rozsądkiem naturalnym obdarzony lud nie zgorszył? Wszystkie zachowywane obrzędy byle się nie sprzeciwiały wierze świętej są dobre, godne, zacne i powinny być nietykalnemi. Obrzędy są sukienką zmysłową nadzmysłowych tajemnic bożych. Duch religijny, co miał w życiu społecznem najzacniejszego, przeniósł do świątyń, aby zmysłowo uwydatnić wielkość, świętość i nieskończoność bóstwa, oraz swoją ku niemu uległość. Mieszkańcy Wschodu do spełnienia ofiar tych przychodzą z nakrytą głową, poniewaz podług wyobrażeń orientalnych, cześć bóstwa nie mogłaby być innym sposobem oddana. Lecz to czego niegdyś na Wschodzie tak skrupulatnie przestrzegano, zmieniło się ze zmianą wyobrażeń. Możnaż dziś gwałcić zwyczaj, n. p. odkrywanie głowy w świątyni pańskiéj, które weszło w używanie, rozpowszechniło się i prawie wrosło się w życie spółeczne — a wprowadzać zastarzały i martwy zwyczaj, z wyobrażeniami dzisiejszemi stojący w zupełnéj sprzeczności, n. p. nakrywanie głowy w świątyni, które nie mniéj nie więcéj, tylko wzgardę samego obrządku mogłoby oznaczać. Tak obrządek słowiańsko grecki przyjął niektóre ceremonje zetknąwszy się bliżéj z kościołem zachodnim, a to tém bardziej mógł przyjąć, iż Słowianie wschodni od zachodnich wiele zwyczajów i obyczajów w życiu przyjęli, które dla nich stały się społecznem prawem. — Dziś odcinać to, co jest żywe, zgodne z żywym zwyczajem i obyczajem, a narzucać to co martwe, pytam się czyż nie jest oznaką wsteczności. Czyliż protestować może dziś naczelnik kleru przeciw temu, co konsystorz sam uświęcał, wykonywał, nauczał, zachować przykazał, a nawet przysięgą zobowiązał? Cóż to okazuje innego, jeśli nie nienawiść przeciw obrzędowi łacinskiemu, który wraz ze słowiańsko-unickim jest konarem, wzrosłym na skale Piotrowéj.

Dziwna, dziwna. Metropolita halicki wie, iż obrząd styka się topograficznie z wyznaniem wschodniém, augsburgskiém, mojżeszowém, przecież o żadném wzmianki nie czyni, lecz jako katolicki przeciw katolickiemu wycieczkę czyni? Możesz się konsystorz metropolitalny jeszcze dziwić, że mimowolnie (nie wchodzę czy słusznie lub niesłusznie) powstaje posądzenie, iż nachyla się ku schizmie wschodniej? Ks. Metropolita uderza w prozelityzm łaciński, jeden obrząd łaciński jest mu solą w oku, a o schizmie, która tysiące przyswoiła sobie kapłanów, a miliony wiernych w ziemiach ościennych, a i u nas prozelityzm swój szerzy, o protestantyzmie, który przyswoił sobie w nowszych czasach ks. Wagilewicza, ani słyszeć nie chce.

Najprzewielebniejszy ksiądz Metropolita, aby siebie i konsystorz zakryć, usiłuje w tę sprawę wplątać cały kler słowiańskiego obrządku i odzywa się w swym liście pasterskim, iż mnóstwo jest takich kapłanów, którzy go zarzucają skargami i prożbami. Jeżli mnóstwo jest takich, czemuż najprzewielebniejszy te skargi sobie powtarzać każe? Czyż konsystorz i resztę kapłanów napełnionych duchem jedności kościoła katolickiego obudwu obrządków, pragnących żyć w zgodzie i miłości z braćmi swymi łacińskiego obrządku, w tę propagandę niejedności, swarów i nienawiści wciągnąć chce?

Zdanie, jakie najprzewielebniejszy ks. Metropolita i konsystorz ma we wszystkich sprawach, o które zapytuje duchowieństwo podwładne, wypływa jasno już z samego listu pasterskiego, bo zdanie to włożone jest w pytania. List pasterski przepisuje duchowieństwu, w jakim duchu odpowiadać ma. Cóż więc dziwnego, że odpowiedzi wypaść muszą zupełnie odpowiednie celom, wytkniętym z góry. Kler wie, że duszą i ciałem zawisł od swoich konsystorskich przełożonych. Kler wie, jakie *jus gladii* (prawo miecza) cięży nad jego głową, i w każdej chwili dosięgnąć może nietylko jego ale i tych, którzy mu są powierzeni matek, żon i dzieci. Cóż dziwnego, iż chcąc ochronić się od nędzy prześladowania a może i od głodu, muszą być powolni. Konsystorz nasz wie o tém i śmiało szerzy list pasterski, który niezarażony politycznym fanatyzmem kler napawa zgrozą i żalem.

Pyta dalej najprzewielebniejszy ks. Metropolita jakich środków używa kler łaciński w mieszanych małżeństwach, aby ich zlatinizować, i na swój obrządek przeciągnąć? i. t. d.

Na to pytanie dla ludzi nieuprzedzonych łatwa byłaby odpowiedź. Aż do r. 1848, gdy obudwu obrządków duchowieństwo w najlepszéj zgodzie z sobą żyło, nietylko nie używał żadnych a żadnych, lecz przeciwnie, parafianom swym zostawiał zupełnie do woli, gdy im bliżéj było do cerkwi, tam chodzić na nabożeństwo, tam nawet sakramenta przyjmować. Parafie bowiem łacińskiego obrządku są nieliczne; jedna obejmuje po kilkanaście wsi i więcéj. Parafianie często o kilka mil są oddaleni od kościoła, gdy tymczasem w każdéj niemal wsi jest parafia obrządku słowiańskiego. Tym sposobem się stało iż kilkaroćstotysięcy ludności, obrządku łacińskiego, w ostatnich stu latach przeszło na obrządek słowiański. Wszystkie prawie wsie w wschodniéj Galicyi po tylu napadach tatarskich, i po wycinaniu ludności po uprowadzaniu jéj w jasyr, zaludniane bywały Mazurami z zachodniéj połowy Rzeczypospolitéj. W okolicy parafii mojéj jest kilka wsi, w których dokumentami wykazać mogę, iż przed 120 laty trzy czwarte ludności było obrządku łacińskiego. Po zaprowadzeniu unii ludność ta mając daleko do kościołów, zaczęła przechodzić do słowiańskiego obrządku, a dziś już prawie wszyscy przeszli. Co więcéj, z Mazurów, którzy w r. 1847 z powodu głodu porzucali swe siedziby i idąc za dawną tradycyą, na Podole udali się szukać chleba i przytułku, już wielka część przyjęła obrządek słowiański. Śmiało powiedzieć można, iż jak połowa prawie ludności na Rusi jest pochodzenia mazurskiego, tak i połowa ta była niegdyś obrządku łacińskiego. Nigdy konsystorze łacińskiego obrządku oto nie zanosiły skarg do Rzymu, albowiem zgoda panowała między obrządkami. Prawda, że w klasach średnich i wyższych po miastach ludność obrządku słowiańskiego, przechodziła łatwo na obrządek łaciński. Lecz skłaniały ją do tego społeczne stosunki a nie prozelityzm, wykonywany przez księży łacińskiego obrządku.

Dopiero po roku 1848, po rzuconéj przez zawiązaną u św. Jura radę ruską kości niezgody między ludność obudwu obrządków zaczął się prozelityzm z stron obu. Uderzmy się jednak w piersi i wyznajmy szczerze, że księża łacińskiego obrządku gdyby i chcieli, to nie mogą wykonywać prozelityzmu po wsiach, skoro wszędzie prawie nie ma kościoła w miejscu, skoro wszędzie prawie czuwa ksiądz słowiańskiego obrządku. Przeciwnie, przy rozbudzonym od owych czasów fanatyzmie politycznym jednéj części kleru naszego, rzucało się wielu duchownych naszych do prozelityzmu lub do podburzania wyznawców naszego obrządku przeciwko wyznawcom obrządku łacińskiego. Kler łaciński, fanatyzmem politycznym nieprzejęty, zanadto zresztą wygodny, mało gdzie się dopilnował. W bardzo wielu miejscach rozrzuceni między ludnością naszą łacinnicy klas niższych poprzechodzili na nasz obrządek.

Pytanie więc w liście pasterskim, wystósowane do duchowieństwa naszego o prozelityzmie księży łacińskiego obrządku, wydaje mi się jakby ułożone na podobieństwo owéj bajki o wilku i owcy, która u dołu potoku stojąc, wode miała mącić!

Czyż nie stósowniejsza byłoby zapytać się naszego duchowieństwa:

1) Dla czego wielu włościan, ba nawet wsie całe w ostatnich czasach objawiały chęć do przejścia na obrądek łaciński?

2) Dla czego lud nasz w ostatnich latach stracił poważanie dla swych księży, zobojętniał w wierze, upadł w moralności, i po większéj części przestał ufać i wierzyć swoim plebanom?

3) Dla czege tysiące światlejszych wyznawców słowiańskiego obrządku, wszyscy prawie mieszkańcy miast chociaż nie przeszli na obrządek łaciński, ale ostatniemi czasy zupełnie się usunęli od św. cerkwi od duchowieństwa naszego, i od sakramentów nawet?

Odpowiedź prawdziwa na te trzy pytania, możeby zwróciła uwagę najprzewielebniejszego arcypasterza i metropolity na tę przepaść, nad którą religia nasza święta przez wdawanie się naszego duchowieństwa w machinacye polityczne, stanęła.

Jeszcze jedno pytanie zadaje ks. najprzewielebniejszy arcypasterz w swym liście pasterskim. Żąda od swojego podwładnego duchowieństwa sprawozdań czy i o ile krzywdzą lub pokrzywdzili patronowie fundacye cerkiewne?

Jeżeli patronowie pokrzywdzili fundacye cerkiewne, to nie mogło się inaczej stać jak w porozumieniu z duchowieństwem. W razie bowiem przeciwnym uczynić by tego nie mogli. Katolicki bowiem rząd austryacki, utworzył osobny urząd prokuratoryi sądowéj, czyli adwokatury, który bronić ma i broni fundacyi kościelnéj bezpłatnie od każdego naruszenia, przez kogokolwiek dokonanego. Każdy ksiądz obowiązuje się przysięgą, iż ani sam fundacyi cerkiewnéj nie naruszy ani nikomu naruszyć nie dozwoli. Gdzie tylko naruszono, tam księża zanosili skargi do c. k. prokuratoryi sądowéj, która tak jest skrupulatną i nieubłaganą w dochodzeniu wszelkich uszczupleń fundacji, całemu krajowi wiadome.

Jeżeli zaś istotnie księża niektórzy albo w zmowie z patronami pokrzywdzić fundacye dozwolili, albo donieść ustanowionemu urzędowi o tém zaniedbali, od czegóż byli dziekani i wizyty dekanalne, od czegóż są konsystorze i wizyty metropolitalne i biskupie?

Pocóż było te pytania stawiać? Czy mają podobne skargi pomódz do uzasadnienia przed Stolicą Apostolską żądania, aby patronat odjąć wyznawcom obrządku łacińskiego, lub aby konsystorzom i nadal pozostawić wbrew prawom kościelnym układanie ternów, a odjąć pełne prawa patronatu, patronom z powodu, iż niektórzy naruszyć mieli fundacye cerkiewne? jakto odpowiedział konsystorz nasz wydziałowi sejmowemu.

Czyż w tém ma być szanowanie wieczystych praw i urządzeń cerkwi naszéj? Czyż i w tém nie objawiłby się fanatyzm polityczny, obok uderzenia na patronów z powodu, iż są obrządku łacińskiego, a więc nienawiść przeciw temu obrządkowi?..

L. 1534.

Prenumerata na Heyzmanna dzieło: Najnowsze prawa kościoła i t. d.

W. Udalryk Heyzman, Doktor praw i c. k. Professor prawa kanonicznego na Uniwerzytecie Jagiellońskim, wydał własnym nakładem dzieło pod tytułem: *„Najnowsze prawa kościoła katolickiego w Państwie Austryackiém odnośnie do Konkordatu."*

Dzieło to zawiera dosłownie treść nietylko samego konkordatu i prawa o małżeństwach, ale też wszystkich innych rozporządzeń i praw do Konkordatu się odnoszących, tak tych, które zawarcie jego poprzedziły, jako też i tych, które w przeprowadzeniu onegoż późniéj wydane zostały.

Tak kompletny zbiór rzeczonych przepisów, pojedyńczo Kurrendami, lub dziennikami urzędowemi praw państwa ogłaszanych, lub też tylko w Archiwach urzędowych przechowywanych, wielce jest pożądanym dla Wielebnego Duchowieństwa, które się z temi prawami obznajamiać, i ciągle je wykonywać ma.

Dzieło to obejmuje 302. stronnic, i sprzedaje się po cenie 2 Zł. W. A. — Dochód czysty przeznaczony jest na korzyść ubogich zostających pod opieką Towarzystwa dobroczynności w Krakowie.

Uwzględniając i użyteczność tego dzieła, i cel dobroczynny polecamy je Wielebnemu Duchowieństwu z uprzejmém wezwaniem, aby zamówienia wraz z ceną żądanych exemplarzy niezwłocznie Nam przesyłano; dzieło bowiem rzeczone w małéj tylko liczbie exemplarzy odbite zostało, — obawiać się przeto należy aby spóźnione zamówienia nie były daremne.

Lwów, dnia 24. Czerwca 1862.

L. 1566.

Składki na pogorzelców w Tarnobrzegu.

Miasteczko Tarnobrzeg (Dzików), w obwodzie Rzeszowskim, w nocy z 5go na 6. b. m. zostało nawiedzone pożarem.

Dach kościoła i klasztoru OO. Dominikanów, dzwonnica, suffity lokalności niesklepionych, i część klasztornych kurytarzów, niemniej wewnętrzne urządzenie c. k. Urzędu powiatowego, nakoniec 187 domów stało się pastwą płomieni. — 276 rodzin utraciło całe swe mienie. Szkoda oszacowaną jest na 300,000 Zł. Wal. Austr. a tylko mała jéj część, to jest 11,500 Zł. W. A. była zabezpieczoną.

C. K. Prezydyum Namiestnictwa pod dniem 16. b. m. L. 5024. poleciło C. K. Urzędom obwodowym i powiatowym, aby zarządziły składki na pogorzelców,

Wzywamy przeto Wielebne Duchowieństwo, aby nie tylko wspierało usiłowania C. K. Władz w zbieraniu składek, ale też samo czynnie się zajęło zbieraniem datków na cel powyższy.

Lwów, dnia 26. Czerwca 1862.

Do tego numeru dodatek Nr. 18.